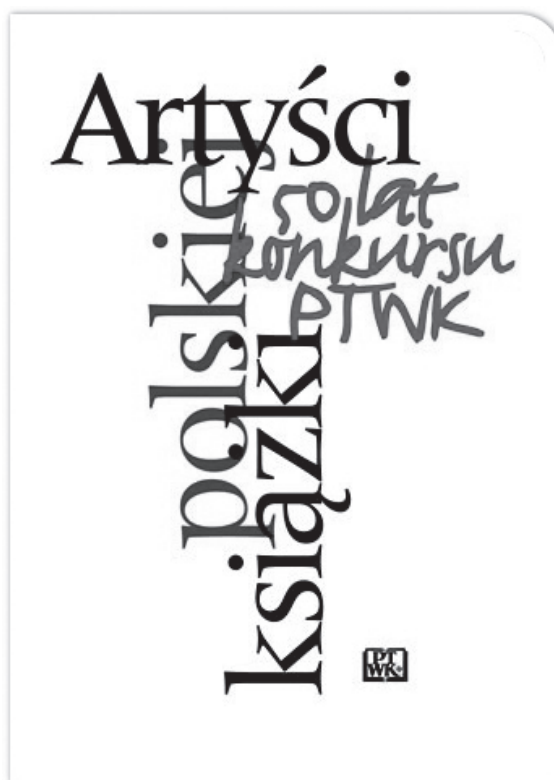

**Artyści polskiej książki. 50 lat konkursu
Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek,**
red. Katarzyna Iwanicka, PTWK, Warszawa 2009

Szata graficzna książki zawsze była jej siłą nośną, decydowała o dodatkowej, a nawet równorzędnej wobec treści wartości woluminu, zdarzało się, że stanowiła powód „polowania” na konkretną edycję. Jak we wstępie do albumu *Artyści polskiej książki* napisał Józef Wilkoń: „[książka] Jest z natury stworzona dla piękna”. Plastyczna strona publikacji, zwłaszcza ilustracja – i to przede wszystkim ta kreowana z myślą o najmłodszym odbiorcy, stała się od pewnego czasu w Polsce materia wielowątkowego zainteresowania. Galerie pokazują ilustracje Mistrzów Polskiej Szkoły oraz artystów średniego i młodszego pokolenia; księgarnie w dużych ośrodkach miejskich, głównie te o zacięciu „klubowym”, prześcigają się w jak najatrakcyjniejszej prezentacji oferty; powstają kolejne wydawnictwa, które swoją siłę upatrują w książce „wizualnie zaczepnej”; w Internecie jak grzyby po deszczu rosną kolejne portale poświęcone książce i ilustracji; odbywa się wiele konkursów promujących piękną książkę. Wśród tych ostatnich zaś, choćby z racji dziś już ponad półwiecznej historii, najważniejsze miejsce zajmuje konkurs Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek.

Z uwagi na zainteresowanie piękną książką każda rozprawa, która stanowi merytoryczne opracowanie tej bogatej problematyki, jest niezwykle cenna, zwłaszcza że nie ma tych omówień wiele w literaturze przedmiotu. Z tym większą radością należy przyjąć jubileuszową publikację przygotowaną przez PTWK z okazji 50-lecia istnienia konkursu, który zrodził się wśród profesjonalistów darzących książkę najwyższym uczuciem. Doroczna konfrontacja dorobku polskich domów edytorskich zainicjowana została w 1957 r. jako Konkurs na Najlepiej Wydaną Książkę Roku, a w 1981 r. przemianowano ją na Konkurs Najpiękniejsze Książki Roku. (Przerwa w ciągłości przeglądu spowodowała, że obchody półwiecza przypadają na 2010 rok.) O historii Konkursu pisze we wstępie Katarzyna Iwanicka – wieloletnia przewodnicząca Komisji Grafiki Książkowej PTWK. Cenny, zwłaszcza z dzisiejszego punktu widzenia,

wynikającego choćby z kapitalistycznych właściwości wolnego rynku, i interesujący wgląd w zmieniające się warunki techniczne, sprzyjające (bądź nie) wysokiemu poziomowi edytorstwa w czasach PRL-u, daje rozdział zatytułowany *Dobra treść w pięknej formie*, na który składają się fragmenty tekstów Romana Tomaszewskiego – wydawcy, jednego z inicjatorów Konkursu, przewodniczącego Sądu Konkursowego w latach 1968–71 – omawiające siedem pierwszych odsłon konfrontacji (1957–1964). Tę część publikacji uzupełniają krótki, acz piękny esej pt. *Dom i książka* pióra Danuty Wróblewskiej, znawczyni problematyki związanej z grafiką użytkową.

Zasadniczą część opracowania stanowi swoisty album *Artyści książki*, obejmujący 53 postacie, które wpłynęły w różnym, ale zawsze dodatnim,

stopniu na oblicze polskiej książki po 1956 roku. Są to laureaci głównych nagród Konkursu: od Andrzeja Bareckiego do Danuty Żukowskiej (alfabetycznie), od Jana Marcina Szancera do Grażki Lange (chronologicznie); artyści specjalizujący się w ilustracji lub typografii, ale także projektanci totalni (Bohdan Butenko, Stanisław Zamecznik). Układ materiału dla każdej sylwetki jest czytelny: biogram artysty plus ilustracje projektów, czym *Artyści polskiej książki* przypominają chyba najbardziej znany album w dziedzinie polskiej powojennej grafiki książkowej – *Polska ilustracja książkowa* Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1964). Równie imponujący okazuje się format, twarda oprawa, a i samo opracowanie graficzne bardzo klasyczne, aż nazbyt poprawne. Jego autorem jest Andrzej Tomaszewski. Nad projektem od strony artystycznej, o czym w *Postoiu* piszą Wydawcy, czuwali Józef Wilkoń, Andrzej Heidrich i Stanisław Wiczorek (jurorzy konkursu, którzy wypracowali najwyraźniej pewien kompromis). Noty biograficzne dotyczą edukacji laureatów oraz ich działalności na polu projektowania graficznego, skupiają się na nagrodach i wyróżnieniach, jakie artyści otrzymali w swych – najczęściej – wieloletnich karierach. Niestety, materiał ikonograficzny budzi różnorakie wątpliwości. Głównym zarzutem jest brak podpisów. Reprodukcje okładek bronią się niejako same przez się, ale już w przypadku ilustracji do książek zostajemy zdani na własną pamięć albo na literackie skojarzenia i intuicję. Kompletnie nieuzasadniony (w moim mniemaniu) wydaje się z kolei fakt umieszczenia reprodukcji plakatów zaprojektowanych przez odnośnych artystów (np. Darowscy, Hilscher, Syta, Świerzy, Tomaszewski, Wasilewski) – jakkolwiek prace te naturalnie konstytuują ich dorobek twórczy. W publikacji o artystach książki, w dodatku wyróżnionych za osiągnięcia na tym polu i przy niewiele ponad jednej stronie albumu przypadającej na każdą prezentowaną sylwetkę, to po

prostu wielka strata. Niezrozumiałe jest też (dość częste) reprodukowanie przykładów szaty graficznej, która nie została uhonorowana najwyższym laurem w interesującym nas tu przecież Konkursie PTWK, choć zestaw nagrodzonych w jego pięćdziesięciu edycjach książek znalazł się na końcu publikacji. Wszak chciałoby się mieć możliwość, nawet jeśli tylko na podstawie wrywkowej prezentacji, docenienia werdyktu szacownego jury. Zwłaszcza jeśli apetyt zostanie pobudzony taką rekomendacją tytułu: „nazwany przez angielską prasę »arcydziełem pomysłowości wydawniczej«” (o *Młynku do kawy* Gałczyńskiego, opracowanym graficznie przez Stanisława Zamecznika). Przy tak pomyślanym albumie – jako prezentacji bogactwa i różnorodności rozwiązań plastycznych, które ozdobiły polskie pozycje wydawnicze – dziwi też wybór kilku ilustracji do jednego tytułu, kiedy artysta ma na koncie więcej wyróżnionych przez PTWK prac (Janusz Grabiański, Zbigniew Rychlicki, Stanisław Zamecznik) oraz nagrodę indywidualną Towarzystwa za całokształt dokonanych na polu ilustracji (np. Olga Siemaszko, Janusz Stanny). Sam fakt wyboru artystów (z około 200 docenionych przez sąd konkursowy) zawsze pozostawi pewien niedosyt, ale dotkliwie zabrakło wśród zaprezentowanych twórców choćby tylko Mai Berezowskiej, Gabriela Rechowicza, Stanisława Töpfera czy Bożeny Truchanowskiej. Ale może to tylko nadmierne utyskiwania bibliofila...

Publikacja *Artyści książki polskiej. 50 lat konkursu Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek* jest jednakże cennym elementem mozaiki obrazującej niezwykle bogatą historię polskiej grafiki książkowej drugiej połowy XX wieku.

dr Anita Wincencjusz-Patyna

Historyk sztuki, adiunkt we wrocławskiej ASP. Zainteresowania badawcze autorki skupiają się na historii ilustracji książkowej XIX i XX wieku oraz sztuce najnowszej.

Summary

ANITA WINCENCJUSZ-PATYNA / A book review: *Artyści książki. 50 lat konkursu Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek*, red. Katarzyna Iwanicka, Warszawa 2009

A review of an album edition which co-celebrates the 50th anniversary of a competition held by PTWK (Polish Society of Book Publishers). The competition from its very beginning has been thought as a contest devoted to beautiful books. It has been concentrating on book illustrations, covers, graphic layouts, an aesthetic side of volumes. The book 'Artyści polskiej książki' ('Polish Book Artists') comprises: essays on history of both the contest itself and conditions in which Polish books were designed, printed and dedicated, and an album of 53 book artists honoured by PTWK. Notes about the artists are accompanied by illustrations in colour. The author praises the very fact of appearance of the reviewed title, although she has some remarks on the selection of illustrations.